

JERONIMOVA UNIVERZALNOST U SUVREMENOM PROUČAVANJU SVETOG PISMA

(Predavanje održano na međunarodnom znanstvenom simpoziju uz 1600. obljetnicu smrti sv. Jeronima: „Ignorantia Scripturae, ignorantia Christi est!“
Katolički bogoslovni fakultet Univerziteta u Sarajevu, 5. – 6- studenog 2020.)

Tijekom proteklih stoljeća ni jedna se teološka građa nije tako svestrano istraživala kao što je istina i nadahnutost Svetoga pisma. Ne samo najizvršnji teolozi nego i filozofi, prirodoslovci pa i jednumni ideolozi, čak i industrijalci, nudili su i nametali svoje teorije koje su redom bile nepotpune, uglavnom pristrane i netočne. Međutim, to nas i ne čudi jer još uvijek ljudski um nije uspio dati adekvatnu ekspoziciju naravi Svetoga pisma koja bi ekskluzivno odgovarala službenome katoličkome stavu. Zbog toga i moderna teološka misao, bazirajući se na već postojećim definicijama, pokušava na suvremen i svestran način rastumačiti bogoduhost Svetoga pisma i istinitost biblijskih tekstova.

Jeronimova usmjerenost prema najnovijim koncilima

Tek je Prvi vatikanski sabor izričito formulirao jasan stav o bogoduhosti Svetoga pisma (1869.-1870. god.), što su, zbog manjkavosti jasnoće i detalja, nadopunjavali kasniji papinski dokumenti i enciklike koji su uvelike pomogli pri izradi povijesne konstitucije Drugog vatikanskog sabora *Dei verbum* (O riječi Božjoj). Jedna od takvih nadopunjujućih enciklika je i ona pape Lava XIII. iz 1893. godine pod naslovom *Providentissimus Deus* (Najpredvidljiviji Bog), tj. Bog svake promisli ili svake ljudske sudbine (*fatum*). Već sam naslov enciklike upućuje na pluralnost božanskog predviđanja ljudskoga spasenja, koji je u 18. i 19. stoljeću bio itekako uokviren u isključivo povijesno-jezične margine ili je banaliziran jednostranim racionalističkim ili kulturno-znanstvenim idejama.

Svojevrsna retrospektiva Lavove enciklike *Providentissimus Deus* (Najpredvidljiviji Bog) jest kasnija enciklika Benedikta XV. iz 1920. godine *Spiritus Paraclitus* (Duh Utješitelj). Prije 100 godina papa Benedikt XV., na 1500. obljetnicu smrti sv. Jeronima, naučitelja Crkve, objelodanio je svoju encikliku o sv. Jeronimu i proučavanju Svetoga pisma. Sveti Jeronim “najbolji poznavalac svetoga Zakona”, kako ga naziva kršćanski pisac Sulpicije Sever i “učitelj katolika”, kako ga hvali Ioannes Emerita Cassianus, postao je i uzorom kreposti i učiteljem svega svijeta, kako mu to laska ili kažolira

Augustinov učenik Prosper Aquitanus. Taj univerzalni "Presbiteros, non Patriarcha, Episcopus vel Ordinarius" poslužio je kao proplazma ne samo enciklici Spiritus Paraclitus (Duh Utješitelj) nego i enciklici koja joj je prethodila: *Providentissimus Deus* (Najpredvidljiviji Bog), kao i onoj Pija XII. koja je slijedila kasnije: *Divino Afflante Spiritu* (Nadahnuti Duhom Svetim). Naslovljene enciklike upućene su patrijarsima, primasima, nadbiskupima, biskupima i ordinarijima, ali ne tiču se isključivo njih, nego klera koji je potaknut na visoko štovanje, temeljito proučavanje i revno razmatranje Svetoga pisma. U tu svrhu im je i poslužen primjer prezbitera Jeronima kao revnog tragača i izvrsnog pronalazača Kristova usmenoga blaga zapisana u Pismima i izložena u riznici svete Crkve.

***Providentissimus Deus* (Najpredvidljiviji Bog)**

Enciklika pape Lava XIII. iz 1893. godine izravno se suprotstavila pristranoj teoriji Siksta iz Siene, uz kojega su stali i drugi teoretičari, kao npr. Lesius, Jahn i Haneberg, po kojoj bi pojedini biblijski tekst bio napisan isključivo ljudskom inspiracijom pa tek kasnije, preko crkvenoga autoriteta, bio potvrđen Duhom Svetim. Ta je teorija dala ploda onoj još ekstremnijoj po kojoj nadahnutost Svetoga pisma spada u osobno vjerovanje, što je dovelo do potpunog racionalističkog negiranja nadahnutosti i istine Svetoga pisma. To je ujedno bila i inicijativa za intervenciju pape Lava XIII. kako bi enciklikom pozvao na temeljitiji studij Svetoga pisma, po kojemu će se tumačenje biblijskoga sadržaja iz ruku dogmatičara predati u ruke biblijskih eksperata, koji će biti osposobljeni odgovoriti na izazovna i provokativna pitanja koja se nalaze u nutrini same Biblije, a koja postavljaju moderni „znanstveni provokatori“ i koji se, u nejasnoći adekvatnih odgovora, priklanjaju površnim i netočnim teorijama odvođeći društveni kursor u vrlo štetne i pogibeljne stranputice.

Crkva crpi svoju snagu iz Svetoga pisma baš kao što je i Krist temeljito potvrdio svojih pouka na nepresušnom svetopisamskom izvorištu. I nakon uskrснуća Sveto pismo je bilo to koje je Isus ispunjao i tumačio svojim apostolima i Crkvi. Vjerni svojemu obećanju, apostoli su se s velikim milosnim posljedicama koristili svetim spisima kako bi uvjerali sveprisutne nacije u božansku mudrost kršćanstva. Način na koji su prenosili riječi života isti je na koji ga i Crkva prenosi svijetu kroz vjekove. I kao što su apostoli pronašli u svetim knjigama obilnu i izvrsnu suradnju, ali sve zahvaljujući božanskome nadahnuću, tako je Sveto pismo kroz stoljeća ostalo poučljivo i milostonosno. Sveto pismo stoga dvostruko dolazi od Duha svetoga. Prvi put onda kada je nadahnutoga pisca ponukao na pisanje i drugi put kada

nuka i bistri tumača u Crkvi da dostojno i ispravno razumije i prenese božansku riječ na kršćanske slušače i vršitelje riječi Božje.

Na temelju iskustva Crkve, od onoga apostolskog i otačkog preko kasnijeg svećeničko-redovničkog pa do modernog znanstveno-biblijskog, koji su iz Svetoga pisma izvlačili ne samo nektar vjere nego i životne snage i duhovni lijek, Sveto pismo živi i djeluje u Crkvi i s Crkvom boreći se protiv svakog jednostranog racionalizma ili relativizma koji izvana pokušava probiti u nutrinu crkvenoga bića. Međutim, Crkva ima svoju obranu i u svojoj samoobrani koristi se vlastitom zaštitom i moću koja joj dolazi odozgor.

Racionalizam, koji je bio nastavak liberalne misli, doveo je do tzv. slobodne znanosti koja kategorički niječe nadahnutost Svetoga pisma priklanjajući ga mitu, fabuli i prirodnim fenomenima. To novo i lažno znanje, kako ga nazivaju moderne enciklike, mora biti opozvano starim i istinitim znanjem koje, preko apostola, njeguje Crkva, a koje treba biti adekvatno preneseno na crkvene akademske institucije preko izvježbanih predavača Svetoga pisma, koji uz ljubav gaje i veliko znanje o Bibliji i njezinu sadržaju.

U istraživanju Svetoga pisma nerijetko se nailazi na nejasne dijelove koji ne mogu biti rastumačeni bez osposobljena vodstva. Zbog toga riječ Božja mora dublje utonuti u razum i srce pojedinaca kako bi bila pravilno rastumačena u Crkvi. Narod Božji slijedi učitelje, a učitelji Crkvu u kojoj se tumači riječ Božja. Tumačenjem nejasnih i nedefiniranih interpretacija svetopisamskih tekstova, učitelji doprinose sazrijevanju suda Crkve, a u određenijim argumentacijama riječ Božju čine vjernicima jasnijom, studentima vještijom i protivnicima otpornijom. Međutim, ne samo biblijsko, nego svako teološko učenje treba biti potkrijepljeno i animirano nadahnutom Božjom riječju jer teologija nije primila svoje principe od neke znanosti, nego neposredno od Boga preko objave koja je zapisana u Pismima.

Kako bi ispunilo svoje poslanje, učiteljstvo se uvelike oslanja na eksperte, prije svega u orijentalnim jezicima i na stručnjake vješte u biblijskom kriticismu, kako bi svakome moglo dati obrazloženje nade koje je darovano Crkvi. Kada je riječ o kriticismu, onda se pod tim terminom misli na vještinu koja će iznjedrili dokaze iz same povijesnospasenjske unutrašnjosti Biblije, a da pritom neće dovesti do neslaganja i razdora što bi samo pogodovalo određenim protivničkim prirodnoznanstvenim usmjerenjima koji u Bibliji traže arheološke pogreške, prirodne nelogičnosti i fizički netočne zakone da bi osporili ono što je nemoguće osporiti, a to je da je svijet djelo Velikoga Tvorca koji se objavio u Pismima.

Znanosti srodne teologiji, kao npr. povijest, nisu osposobljene pronalaziti točnost ili netočnost događaja u svetim spisima. Zbog svoje nekompetentnosti netočnim teorijama pokušavaju potresti i oslabiti autoritet Crkve. Istina, brojni su prepisivači Svetoga pisma činili ljudske pogreške koje su biblijski eksperti pozvani temeljito elaborirati. U isti proces uključuje se i višeznačje pojedinih biblijskih ulomaka, gdje se uz pomoć hermeneutičkih metoda mogu razjasniti njihove nejasnoće. Međutim, strogo se zabranjuje da se božanska nadahnutost sužuje samo na određene dijelove Svetoga pisma ili da se tvrdi da je sveti pisac u nadahnuću pogriješio. Nadahnuće u svojoj biti nije samo inkompatibilno s greškom nego je nužno i u potpunosti isključuje i odbacuje, kao što je nemoguće da Bog, poznavatelj sve istine, može objaviti nešto što nije istinito.

Površno i pristrano tumačenje Svetoga pisma, kao i pitanje primarnih i sekundarnih elemenata u Bibliji te implicitnih citata i aplikacije književnih vrsta, dodatno je nadopunjeno u enciklici Benedikta XV. *Spiritus Paraclitus* (Duh Utješitelj) iz 1920. godine.

***Spiritus Paraclitus* (Duh Utješitelj)**

U enciklici pape Benedikta XV. *Spiritus Paraclitus* (Duh Utješitelj) adresira se, ali ne uzgredno, nego determinirano i poticajno, Jeronimovo prvo istraživačko biblijsko iskustvo, a to je komentar knjige proroka Obadije. Je li Jeronim izabrao tu proročku knjigu od samo 21. retka zbog toga što je opsegom najmanja knjiga Svetoga pisma ili se u njoj krije nešto što je sveca apodiktično, tj. nepobitno identificiralo s njegovim životnim putem? Sv. Jeronim samo s 26 godina piše svoj prvi komentar knjige proroka Obadije. Ni jedan kršćanski egzeget ni prije ni poslije njega nije načinio dva komentara iste knjige - proroka Obadije kao što je to učinio Jeronim. I sama enciklika kriptografski notira kako je BROJNIM Jeronimovim komentatorima promaknuo ovaj detalj. Zbog čega Jeronim dva puta komentira proroka Obadiju, i to prvi put u provokativnoj mladosti, a drugi put u staloženoj zrelosti? Sv. Jeronim, ne samo da se pronašao u proročkome tekstu nego se našao i u njegovu imenu. Svetac se identificira s prorokom Obadijom. Jeronimov hebrejski kriptonom bi i bio „oved-jah“, u značenju „sluga Jahvin“. Za razliku od grčkoga „hier-onomos“, što znači „čovjek sa svetim imenom“ ili „svetim poslanjem“, a to su grčki junaci kao Odisej i Perzej, Obadija - kako navodi sama enciklika - „raspiri Jeronimovo srce tolikom ljubavlju prema svetoj riječi da je za evanđeosko blago odlučio žrtvovati sve probitke svijeta“. Kršćanski Obadija ili pokorni sluga Kristov Jeronim, dva puta, dakle, piše komentar knjige proroka Obadije, i to prvi put alegorijski, a drugi put tipološki.

Prorok Obadija je Efrajimovac. Iz Efrajimova plemena potječu još Jošua, veliki Mojsijev nasljednik i sudac Abdon koji je – kako pišu knjige – imao 40 sinova i 30 kćeri i svi su jahali svoje magarice – 70 magarica bilo je u suca Abdona (usp.: Suci 12,8-15). Efrajim je ležao na tromeđi velikih svetišta Betela, Šila, Gilgala i Šekema. Religijski turizam redom je bogatio lokalno stanovništvo tako da su postali sinonim imućnih ljudi. Čak se i cijelo Sjeverno Kraljevstvo Izrael u jednome povijesnome trenutku zbog ugleda Efrajimovaca preimenovalo u Efrajim.

I Obadija, dakle, potječe iz imućne obitelji. Njegov duhovni poziv nije rezultat teške egzistencijalne krize u kojem bi tražio jedinu utjehu, kao što se to često može naći u Psalteriju, nego je čovjek koji vjerskim žarom želi ostaviti sve i biti savršen, a savršenost je sinonim za biblijsku mudrost. Ono što je Obadijina želja u Starome zavjetu, to je želja sv. Jeronima u ranoj Crkvi. Zbog toga enciklika Spiritus Paraclitus (Duh Utješitelj) i citira Jeronimovu rečenicu: „...odreći se svih slasti i probitaka“. Time želi naglasiti da se radilo o Jeronimu - zdravu, bistru, imućnu čovjeku, sposobnu ostvariti sve svoje životne apetencije. Međutim, taj bogati i sposobni evanđeoski mladić, odričući se svjetske, posvetio se svetoj slavi identificirajući, poput proroka Obadije, sve ono što škodi čovjekovu spasenju sa starozavjetnom zemljom Edomom.

Taj antički Edom, posljedično, morao je asociirati mladoga Jeronima na nešto što je njemu blisko i što se tiče njegova vlastitog iskustva. Prorok Obadija piše o Edomu da leži na stijenama, tj. na uzvišici južne Palestine, ispod obala Mrtvoga mora, da mu stanovi duboko zalaze u pećine, a zidine da su visoke poput litica. Piše da se grad vinuo poput orla u visinu. Da je pun vidljivoga i skrivenoga blaga, hrane i pića. Da visoko slovi među svojim susjedima i saveznicima, da ima svoju vojsku i ratnike... Ipak, ono po čemu je Edom bio dalekoglasan, jest po svojoj čuvenoj mudrosti, tj. po znanju koje su vješto pretakali u raznorazne vještine. Osim Obadije, to već spominje pisac 1 Kr 5,10-11, gdje Salomonu pridijeva mudrost uzvišeniju od one edomske. I Jobovi prijatelji predstavljani su kao edomski mudraci koji su ga došli svjetovati. Baruh spominje nenadmašivu edomsku mudrost, umnost i stvarateljstvo. Kralj Lemuel, u Izr 31 kojega majka poučava mudrosti, također bi bio iz Edoma, i tako redom...

Edom je, dakle, simbol ljudske naprednosti i uspješnosti. Slika je to ljudi koji su se već ovdje na zemlji domogli stabla spoznaje te se izgradili i popeli na nebu-pod-oblacima veliku babilonsku kulu. Međutim, za proroke, Edom je personifikacija ljudske moći koja se je uzoholila i koja se izjednačuje s božanstvom. Baš u toj klopci - izjednačiti se s božanstvom - leži i kontrapunkt Jeronimova komentara knjige Obadijine, ali i glavni uzrok

enciklike. Edom je prema Jeronimu slika njegove dokolice, odnosno rimskoga svijeta koji živi ne samo izvana nego i u Crkvi, tj. u stijenama – kako to navodi prorok Obadija. Edom kao opća slika svijeta sve je ono što nezaustavljivo tjera ljudski duh da se dokaže, istakne pa da se uznese, umisli i uobrazi. Edom u Crkvi jesu sve njezine hereze i shizme koje svojim jednostranim tumačenjima i opskurnošću obescjenjuju i sakrilegiraju Crkvu.

Drugim riječima, u hereticima i shizmaticima Crkve Jeronim ne vidi nesposobne i osrednje, nego izrazito sposobne i izvrsne članove koji su zbog vlastitih apetita ili koristi te nepokornosti i ekscentričnosti anamorfizirali, tj. izobličili Kristovo učiteljstvo i hotimično se suprotstavili zajedništvu Crkve. Zbog toga ih Jeronim i izjednačuje s oholim Luciferom. Međutim, sv. Jeronim pod herezom i shizmom ne misli samo na one koji su se posvađali s Crkvom i koji su je obescijenili, nego na sve one „orlove“ – kako ih on naziva – koji su se vinuli iznad Kristova zakona. Tu su, naravno, potpali ne samo kršćani nego i ondašnji pogani koji nisu marili za ćudoređe, etiku, bonton i društvene kodekse.

Na toj egzemplarnoj Dalmatinčevoj osovini leže i suvremene teze velikih modernih enciklika. Drugim riječima, privatni sudovi nametnuti kao konačni te vlastit i okrutan put misli, glavni su povod pretkoncilskih enciklika 19. i 20. stoljeća koji nisu samo udarili po autentičnome tumačenju Svetoga pisma nego po autoritetu Crkve. Doista, racionalizam i relativizam bili su atak kako na svetost Pisma, tako i na svetost Crkve. Tu su svakako najviše i najizravnije bili pogođeni sami pastiri kao naučitelji pa su ove tri enciklike izravno naslovljene njima.

Jeronimov utjecaj na suvremeno proučavanje Svetoga pisma

Baš kao Obadija i Jeronim, i pape s kraja 19. i prve polovice 20. stoljeća ističu da je Sveto pismo mudrost kršćanstva koja se mora znati oprijetiti kako svjetskim antivjerskim, tako i unutrašnjim heretičnim doktrinama. Sveto pismo, kako god je nadahnuto Duhom Svetim, tako se u tome istome Duhu treba čitati i tumačiti. No, svjetski racionalizam, pa onda, nažalost i kršćanski oportunistički, iskoristili su vrijeme pasivnosti i /izostanka?/ temeljitijeg proučavanja Svetog pisma u Katoličkoj Crkvi. Irenejeva teza, da Sveto pismo ostaje sigurno tumačeno isključivo preko onih koji nose apostolsko nasljeđe, dugo je zaobilazila znanstveno istraživanje Svetog pisma štiteći ga isključivo od pogrešaka. Tako je konstantno nedostajala sigurna i konačna interpretacija cjelovitih biblijskih tekstova, dok su se neki od njih namjerno zaobilazili (kao npr. Ben Sirah, Pjesma nad pjesmama, Kohelet, itd.). Taj problem, naravno, učiteljstvo nije moglo riješiti kratkim brain-

stormingom, nego iscrpnim znanstveno-kritičkim metodama proučavanja Božje riječi. Katolički teolozi izvrsno su znali obraniti one teze i antiteze pojedinih biblijskih tekstova koji su se izravno ticali katoličke dogme i morala. Ali, s brojnim arheološkim otkrićima, s prvim dešifriranjima i prijevodima sumerskih, akadskih i egipatskih tekstova te s pojavom teorije četiriju izvora, katolička se teologija našla u vrlo nezavidnome položaju jer se racionalizmom nisu dovele u pitanje pojedine biblijske teze, nego nosivi zidovi Biblije, kao na primjer relacije biblijskog Postanka i akadskog epa o Gilgamešu, biblijskog Noe i sumerske legende o Ziasudri, Joba i edomske priče o pravedniku, svetopisamskog Koheleta i mezopotamskog dijaloga s pesimistom, ili biblijskog Jeremije i egipatskih svećeničkih lamentacija. Drugim riječima, novo doba isprovociralo je istinu ne pojedinih dijelova Biblije, nego istinu Svetog pisma u njegovoj cjelovitosti.

Dovodeći u pitanje istinitost starozavjetnog Dekaloga, patrijarha i proroka, dovedena je u pitanje istina mesijanizma i apostolata, a dovodeњem u pitanje istine apostolate, zadrlo se izravno u korijene Crkve. Stoga, crkveno učiteljstvo s kraja 19. i prve polovice 20. stoljeća nije bilo potaknuto, nego nagnano vratiti se osovini vjere, a to je temeljitom proučavanju Svetoga pisma, i to ne fragmentarno i dogmatski pojedinim odlomcima (kao npr. Post 1-2, Izl 3-4 i 12 22; Dt 5-6), nego cjelovito, temeljito i kritički. Ovim je alarmom biblijska kritika teksta, koju su protestanti već posjedovali i kojom su vješto rukovali, na velika vrata ušla u katoličku egzegezu. Zbog toga "promicatelji i zastupnici biblijskog pokreta u posljednim godinama 19. stoljeća nisu se mirili sa stanjem koje je neoskolastika stvorila u pogledu pristupa Bibliji, nego su tražili nove putove, ali u pogledu proučavanja Biblije još se uvijek ostalo u neoskolastičkim shemama" (usp.: EB 99).

Gornju postavku najbolje oslikava opus citiranih djela u enciklici *Providentissimus Deus* (Najpredvidljiviji Bog). Od 64 citirana djela samo se 8 puta navode biblijski citati Staroga i Novoga zavjeta, dok svi ostali citati pripadaju otačkoj i skolastičkoj teološkoj interpretaciji. U enciklici *Spiritus Paraclitus* (Duh Utješitelj) na Pismo se još uvijek gleda u kontekstu određenih skolastičkih prerogativa, ali sama uporaba svetih tekstova u tumačenju i izlaganju enciklike već je bitno pomaknuta s minimalne na medijativnu razinu. Tako od 133 citata, već 30 ih je uzeto iz Biblije, što je bio izvrstan napredak u percepciji da se bez izravnog navoda i uvida u svete tekstove, a ne njihova već postojeća tumačenja, ne može razvijati suvremena teološka percepcija. To je zacijelo i bio razlog zbog kojeg je uredništvo nadbiskupijskog glasila *Vrhbosna*, samo dva mjeseca poslije njezina izlaska u prosincu 1920. godine, doslovce prevelo encikliku *Spiritus Paraclitus* (Duh Utješitelj). I to je, koliko ja znam, jedini prijevod, doduše sirov, bez

marginama, od svih pretkoncilskih enciklika koji trenutačno posjedujemo na hrvatskome jeziku. Janko Oberški objavio je samo neke njihove fragmente.

Dakle, enciklika *Spiritus Paraclitus* (Duh Utješitelj), koja je nadahnuta Jeronimovim osuvremenjenim tezama, bila je prekretnica i vođica prema velikoj konstituciji *Dei Verbum* (O riječi Božjoj) jer i s kasnijom enciklikom *Divino Afflante Spiritu* Pija XII., premda se otvaraju novi horizonti biblijskog nauka, ponovno se odrazio svojevrsni klasični kontramars ili povlačenje u već postojeća teološka tumačenja. Tako od 48 navoda samo 12 ih je biblijskih, dok su ostali teološke i skolastičke denominacije. Problem je definitivno riješila tek dogmatska saborska konstitucija *Dei Verbum* (O riječi Božjoj) kada se u svojim tezama i tumačenjima izravno okoristila svetopisamskim materijalom. Tako od 124 citata čak 69 ih je uzeto iz svetopisamskog teksta. Tek se tu bitno uočila prava snaga Pisma da u sebi krije uvijek istu istinu, ali i nove izazove, pitanja i odgovore koji se tiču suvremenoga svijeta i vijeka, vremenitosti i vječnosti, propasti i spasenja. Zahvaljujući proučenosti Svetoga pisma, nastala je i zenitna formula saborske konstitucije o istini svetopisamskih tekstova koja je donesena u broju 11 u kojemu se tvrdi: „Knjige Pisma uče sigurno, vjerno i bez zablude onu istinu koju je Bog htio da radi našega spasenja bude stavljena u svete spise.“

Dogmatska konstitucija Drugog vatikanskog sabora *Dei Verbum* (O riječi Božjoj), kao i u Jeronimovo vrijeme, jest odgovor različitim teorijama o istini i nadahnuću Svetoga pisma, ali i poticaj budućim dokumentima, kao što je postsinodalna pobudnica pape Benedikta XVI. *Verbum Domini* (Riječ Gospodnja) iz 2010. godine te dokument Papinske biblijske komisije Riječ koja dolazi od Boga i govori o Bogu da spasi svijet iz 2014. godine. Koristeći se izdašno materijalom *Dei verbum* (O riječi Božjoj), uočljivo je da su Papinska pobudnica i Biblijska komisija potvrdile kako je dogmatska konstitucija Drugog vatikanskog sabora *Dei verbum* (O riječi Božjoj) još uvijek ekskluzivni vademecum moderne katoličke interpretacije nadahnutosti i istine Svetoga pisma. Sve do sada nijedno promišljanje nije doseglo općeprihvaćeni konsenzus među bibličarima i teolozima kao što je to pružilo tumačenje dogmatske konstitucije Drugog vatikanskog sabora. Premda se možemo složiti s uvjerenjem da je dogmatsko-egzegetsko promišljanje nadahnutosti i istine Svetoga pisma sve do sada najpredanije i najsigurnije sadržano u konstituciji Drugog vatikanskog sabora, ipak empirijski znamo da ni ono nije potpuno i konačno i da je potrebno iznalaziti još bolja, potpunija i suvremenija rješenja.

Dubravko Turalija